

İRAN YEŞİL HAREKETİ VE SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

Tolga Gürakar

Giriş

Bu çalışma, İran'da 12 Haziran 2009 tarihinde Mahmud Ahmedinejad'ı ikinci kez cumhurbaşkanlığı koltuğuna taşıyan genel seçimlerin hemen sonrasında patlak veren ve sosyal medya aracılığı ile dünya kamuoyunun gündemine oturan 'Yeşil Hareketi'nin genel bir analizini yapmayı hedeflemektedir.

Bu analizi önemli kılan en temel sebep pek tabidir ki 'Yeşil Hareketi'nin İran'da 1979 Devrimi'nden bu yana ilk defa olarak böylesine büyük çapta bir muhalefeti organize etmesi, dolayısıyla da İslami rejim bünyesindeki kırılğanlıkları yine ilk defa olarak böylesine açık bir biçimde gözler önüne sermesi olmuştur. Bu bağlamda, tek kutuplu dünya siyasetinin ciddi anlamda sorgulandığı, 'istikrar' ve 'çok kutupluluk' üzerine kafa yorulduğu bir siyasi iklimde, uluslararası sisteme 20.yüzyılın son çeyreğinden itibaren açıktan meydan okuyan İran'da yaşanan bu hadisenin sadece bölge ülkeleri açısından değil, mevcut sistemin devamından yana olan küresel aktörler tarafından da kritik bulunması son derece doğaldır.

'Yeşil Hareketi'ni yalnızca küresel aktörler nezdinde değil, aynı zamanda sıradan insanların gözünde de popüler kılan bir diğer ikincil sebep ise hiç kuşkusuz ki sosyal medyanın rolü olmuştur. Hatırlanacağı üzere bu süreçte Tahran caddelerinde yaşanan tüm gelişmeler başta Amerika olmak üzere birçok Batı medyası tarafından 'YouTube' ve 'Twitter' aracılığı ile yakından takip edilmiş, bir takım haberler, görüntüler ve yorumlar yine Batı medyası üzerinden diğer ülkelerin ulusal medyalarına 'Sosyal Medya Devrimi', 'Devrim Tweetleniyor' gibi anlatılarla servis edilmiştir. Yine bu esnada çarpıcı bir diğer gelişme ilk olarak Reuters ve New York Times'ın 16 Haziran 2009 tarihinde yayınladıkları bir haber üzerine yaşanmıştır. Söz konusu haber, Amerikalı üst düzey bir devlet görevlisinin, sunucularını yükseltmeye hazırlanan Twitter yetkilileri ile doğrudan temasa geçtiğini ve İran'da

yaşanan protestoları gerekçe göstererek planlanan bu çalışmayı geçici bir süre ertelenmesi talebinde bulunduğunu kamuoyuna duyurmuştur.¹

Acaba ‘Yeşil Hareketi’nin en zirvede olduğu 17 ve 19 Haziran tarihlerinde bile, Tahran’da Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ile dini lider Ayetullah Hamaney’i destekleme amacıyla düzenlenen ve sayıları yüz binler ile telaffuz edilen² kitleleri görmezden gelen Batının geleneksel-sosyal medyasının iri puntolarla sunduğu ‘devrim’ anlatıları gerçeği ne ölçüde yansıtmaktadır? Sosyal ağların rejim değişikliğini daha kolay bir biçimde organize edebilme ve pratiğe geçirebilme yeteneği İran gibi otoriter bir rejimde ne ölçüde geçerlidir? Bu noktada cevap aranması gereken asıl kritik soru ‘Yeşil Hareketi’nin mensuplarının kimler olduğu, taleplerinin neleri içerdiği, bu hareketin hangi kesim ve sosyal sınıfları temsil ettiği, devrimci bir karakter taşıyıp taşımadığı ve son olarak da sosyal medyanın bu muhalif hareket özelindeki avantaj ve dezavantajlarının neler olduğudur.

1. Yeşil Hareketinin Kitle Dinamikleri

Tarihinin büyük bir bölümünde iktidar kavgalarının ve siyasi istikrarsızlıkların hemen hiç eksik olmadığı İran coğrafyası, özellikle Batının ekonomik ve siyasi nüfuzunun tahrip edici sonuçlar doğurduğu 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sivil itaatsizlik eylemlerinin ayyuka çıktığı ve saray karşıtı kitlesele protestoların ülkeyi kasıp kavurduğu bir dizi toplumsal ayaklanmaya ev sahipliği yapmış, tüm bu hadiselerde de en belirleyici rolü ulema-çarşı ittifakı oynamıştır.

1979 yılında yaşanan Amerikan Büyükelçiliği işgali, yalnızca doğurduğu uluslararası kriz sebebiyle değil, aynı zamanda devrimin hemen sonrasında farklı siyasi kanatlar arasında yaşanan iktidar mücadelesinin de geleceğinin şekillenmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca işgalin gerçekleştirildiği bu tarih (4 Kasım 1979), Humeyni’nin, Pehlevi rejiminin izlediği Amerikan yanlısı politikalara yaptığı muhalefet sebebiyle Türkiye’ye sürgüne gönderildiği tarihin (4 Kasım 1964) yıl dönümü olması sebebiyle de semboliktir.

Kendilerini Humeyni’nin ve İslam Devrimi’nin takipçileri olarak nitelendiren bir grup öğrencinin, Beyaz Saray’ı, New York’ta kanser tedavisi görmekte olan devrik şahı iade etmeye zorlamak maksadıyla düzenledikleri bu işgal sonrasında 52 diplomatik personel rehin alınmış ve bu eylem 444 gün devam etmiştir. Öğrencileri böyle bir eyleme iten sebeplerin başında, hiç kuşkusuz ki Amerikan Büyükelçiliği’nin CIA tarafından karargâh olarak kullanıldığına ve 1953 darbesi benzeri yeni

¹ Sue Fleming, “U.S. State Department speaks to Twitter over Iran”, <http://www.reuters.com/article/2009/06/16/us-iran-election-twitter-usa-idUSWB01137420090616> (16 Haziran 2009); Evgeny Morozov, *The Net Delusion*, New York, 2011, s. 9.

² Mazda Majidi, “Iran’s Green Movement and Egypt Revolution”, <http://www.pslweb.org/liberationnews/news/iran-green-movement-vs-egypt-revolution.html> (17 Şubat 2011).

bir müdahale ile kendilerine yakın bir siyasi grubu işbaşına getireceklerine dair genel bir kanaat belirleyici olmuştur.³

Dış dünyanın gözünde pek doğal olarak uluslararası bir kriz niteliği taşıyan bu eylem, Humeyni açısından daha ziyade devrim sonrası yaşanan politik iç çekişmelerin bir çözüm aracı olarak kullanılmıştır. Özetle, 1979'un hemen sonrasında kurulan liberal-milliyetçi çizgideki geçici Mehdi Bazargan hükümetinin Humeyni ile yeni yapılacak anayasa ve izlenecek dış politika konusundaki iç çekişmelerinin seyri, işgalin hemen ertesi günü Bazargan hükümetinin düşmesi ve akabinde de İslamcı güçlerin kontrolü ele geçirmeye başlamalarıyla birlikte farklı bir biçim almış, bu doğrultuda dini esasları temel alan yeni anayasa referandumdan geçirilmiş ve 'velayet-i fakih' ideolojisine kurumsal bir resmiyet kazandırılmıştır.

Devrimin otuzuncu yılına denk gelmesi, dolayısıyla da çeyrek yüzyılı aşkın bir zamandır ayakta kalabilmeyi başarmış İslamcı rejimin 'özde demokratik karakterinin' dünya kamuoyuna sergilenmesi açısından psikolojik bir önem de taşıyan 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimleri, yönetimde bulunan Hamaney ve Ahmedinejad gibi radikal kanadın tüm bu beklentilerinin aksine, rejim bünyesindeki kırılma noktalarının ilk defa böylesine net bir biçimde gözler önüne serildiği olaylara sebebiyet vermiştir.

Dört yıllık görev süresinin sonunda ikinci kez adaylığını koyan Mahmud Ahmedinejad, meclis eski başkanlarından Mehdi Kerrubi, Devrim Muhafızları'nın eski komutanlarından Muhsin Rezai ve Humeyni döneminin başbakanlarından Mir Hüseyin Musavi gibi devrim sonrası İran'ının popüler bu dört şahsiyetinin yarıştığı seçimlerin bir önemli özelliği de ilk kez olarak bu kişilerin televizyon karşısında görüş ve propagandalarını aktaracakları programlara izin verilmesi olmuştur. Bu süreçte muhalefet bir blok olarak, 1980'li yıllardaki katı siyasi çizgisinin aksine çok daha ılımlı bir imaj çizen, ileriki yıllarda reformcu kimliğiyle tanınan eski Cumhurbaşkanı Hatemi'ye danışman olarak hizmet etmiş ve söylemlerinde yenilikçi bu çizgiyi sürdürdüğü vaatlerinde bulunan Mir Hüseyin Musavi'nin etrafında toplanmıştır. 2005 yılı seçimlerindeki düşük katılımın aksine, İranlı seçmenlerin yaklaşık % 85'inin sandık başına gittiği 2009 seçimlerinden Ahmedinejad oyların % 63'ünü alarak birinci çıkmış, en yakın takipçisi Mir Hüseyin Musavi ise %34'ler seviyesinde bir oy alarak seçimi kaybetmiştir.⁴ Nitekim sonuçların ilanının hemen öncesinde polisin başkent sokaklarında aldığı yoğun önlemler, oy sayımının çok kısa bir süre-

³ O tarihte Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliği birçok İranlının gözünde 'lane-i casusi' yani 'casus yuvası' olarak görülmektedir. Zira Amerikalı elçilik personelinin baskın sırasında kağıt kıyma makinelerine attığı binlerce diplomatik belge ve doküman uzun bir çabanın ardından öğrenciler tarafından bir araya getirilerek 'Casus Yuvası'nın Belgeleri' adıyla elli cildi aşkın tıpkıbasım bir seri halinde İngilizce ve Farsça olarak yayınlanmıştır.

⁴ İran'ı Anlamak, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (BÜSAM), 2009, s. 47.

de açıklanması, oyların dağılımına ilişkin tahmin edilemeyen bu denli büyük fark ve son olarak da Hamaney önderliğindeki konseyin Ahmedinejad'ı tebrik etmekte aceleci davranması, sonuçlara şüpheyle bakan muhalefetin seçimlerin hileli olduğu yönündeki kanısını daha da güçlendirmiş,⁵ bundan hareketle Tahran caddeleri sonraki günlerde 'Benim Oyum Nerede' sloganıyla geniş çaplı protesto hareketlerine sahne olmuştur. Ancak kısa bir zaman dilimi içerisinde sokaklarda toplanan tüm bu gruplar Devrim Muhafızları, paramiliter Besic güçleri ve polis tarafından kanlı bir biçimde sindirilmiş ve deyim yerindeyse asayiş tekrardan sağlanmıştır.

Seçim kampanyası sürecinde kullandıkları yeşil renk dolayısıyla 'Yeşil Hareketi' adıyla kamuoyuna mâlolan, ancak öne sürdükleri argümanlar ve dile getirdikleri talepler bağlamında homojen bir görüntü çizmeyen bu dağınık muhalefet bloğunun siyasi, ekonomik ve sınıfsal kodlarının Humeyni sonrası dönemde İran siyasetinde yaşanan gelişmelerde saklı olduğunun altı çizilmelidir. Bilindiği üzere 1980'lerin hemen başlarında patlak veren Irak savaşı ve bu süreçte Humeyni'nin karizmatik-otoriter yönetimi altında üstü örtülen politik rekabet ve hizipler, 1990'lardan itibaren yerini her biri farklı din adamlarının liderliğinde üç temel eğilimin birbirleriyle çatışma içinde olduğu yeni bir siyasal ortama bırakmıştır.

Bu bağlamda birinci eğilimi; Ali Hamaney önderliğinde, alt gelir kesimleri ile alt-orta rütbeli ulemanın desteğinden yararlanan ve devrim sonrası ortaya çıkan kurumların desteğinde gelişen radikaller; ikinci eğilimi Ekber Haşimi Rafsanjani'nin başını çektiği, zengin tüccar, toprak sahipleri ve üst rütbeli ulemanın desteğinden yararlanan, küresel ekonomiyle bütünleşmeyi savunan, serbest piyasa ekonomisi yanlısı, liberal-muhafazakar eğilimli pragmatistler; üçüncü ve son eğilimi ise Muhammed Hatemi'nin reformist kimliği ile özdeşleşen, entelektüel din adamlarının desteğini alan, Humeyni'nin mirasına vurgu yapmakla birlikte, dış politikada normalleşmeyi, içeride ise halkın istek ve taleplerinin dikkate alınması gerekliliğini savunan, özetle ilk iki eğilimin arasında bir yerde konumlanan ılımlılar teşkil etmiştir. İran iç siyasetindeki bu saflaşma ekonomi-politik bağlamında incelendiğinde ise, özellikle Hamaney dönemiyle birlikte siyasi ve ekonomik sistem içine bütünüyle entegre edilmiş Devrim Muhafızları'nın doğal olarak radikal kanadın destekçileri olduğu, buna mukabil savaş yıllarında yürüttükleri kara-borsa ticareti ile servetlerini arttıran, Rafsanjani'nin Cumhurbaşkanlığı döneminde butik bir sanayi burjuvazisi şekline dönüşen, iktisadi çıkarlarını özelleştirme ve uluslararası sermayenin İran'a girmesinde gören komprador nitelikli 'büyük çarşı' kesiminin de, pragmatist eğilimi desteklediği görülmektedir.

Bu sınıfsal hizipleşmede hiç şüphesiz ki en kritik ve can alıcı rolü, ülke ekonomisi ve siyasetinin kalbinin attığı, geleneksel orta sınıfın güç merkezi konumun-

⁵ Mohammad RezaDjalili & Thierry Kellner, İran'ın Son İki Yüzyıllık Tarihi, Çev. Reşat Uzmen, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2011, s. 164.

daki ‘Tahran Çarşısı’ üstlenmiştir. Her ne kadar Devrim Muhafızları’nın iktisadi sisteme entegrasyonu ve ayrıca yönetimde bulunan radikal kesimin izlediği dış politikalar neticesinde İran’a uygulanan ambargolar, geleneksel çarşının öncelikli konumunu sarsmış ve belini bükmüşse de, yine de bu kesimin çok büyük bir bölümü gerek 2005 gerekse de 2009 seçimlerinde radikal eğilimi temsil eden Ahmedinejad’tan yana tercihinin kullanmıştır. Geleneksel çarşının bu tercihinin altında yatan sebepler; (1) Mensuplarının özellikle Rafsancani döneminde izlenen ekonomi politikalarından ve 1980’ler sonrasında ortaya çıkan yeni komprador burjuvaziden rahatsızlık duyması, (2) Ahmedinejad hükümetlerinin çarşı esnafının beklentisi doğrultusunda izlediği korumacı politikalar ve kendilerine sunduğu gümrük ve vergi ayrıcalıkları, (3) Devrim Muhafızları mensupları ile geliştirdikleri sosyal bağlar ve ekonomik ilişkiler şeklinde özetlenebilir.⁶ Yine de devrim yorgunu çarşı esnafının Ahmedinejad’a verdiği bu desteğin yapısal bir nitelik taşımadığının, temel belirleyici unsurun son kertede istikrar arayışı olduğunun, dolayısıyla söz konusu bu desteğin seyrini de 2010 yılı ortasından itibaren daha ileri boyutlara taşınan ambargoların biçimlendireceğinin altı çizilmelidir.⁷

Özetle İran Humeyni’nin ölümünden sonra *“Rafsancani’nin etrafında toplanan eski-geleneksel seçkin zümrenin bürokraside ve ekonomi içinde yeniden kendini konumlandıkları bir dönemden geç(miş)tir”*. Dolayısıyla *“2009 yılında sokağa taşan kavga-ın temelinde biraz da Ahmedinejad’ın kalıcı yatırımlar yapmadan kamu kaynaklarının bir bölümünü yoksul kesimlere aktarması, aracı zümreleri ortadan kaldırmaya çalışması ve Rafsancani’nin el koyduğu bürokratik merkezdeki unsurları temizleme çabası yat(maktadır).”*⁸

Mir Hüseyin Musavi’nin önderlik ettiği ‘Yeşil Hareketi’ne şu ana kadar verilen tüm bu bilgiler ışığında bakıldığında, Rafsancani’nin ve Hatemi’nin temsil ettiği her iki eğilimin de bu blok içerisinde bir araya geldiği, oyların büyük bir bölümünün ise yoksul ve geleneksel orta sınıf haricindeki kentli orta-üst gelir sınıflarından (özellikle de bu sınıfa mensup kadınlar ve öğrencilerden) ve de entelektüel kesimlerden geldiği söylenebilir.

Kentli kadın ve gençleri ‘Yeşil Hareketi’ içerisinde bir araya getiren birincil sebep hiç kuşkusuz ki ekonomik etkenlerden ziyade özel hayatları bağlamında üzerlerinde hissettikleri baskılar olmuştur. Zira Musavi’nin, seçim kampanyası boyunca daha fazla kişisel özgürlük çağrısında bulunması, en büyük propaganda silahı olarak güçlü bir kadın profili çizen, öğretim görevlisi ve sanatçı eşi Zehra’yı kullan-

⁶ Ali Hedayet, “The Iranian Bazaar does not rebel”, <http://www.opendemocracy.net> (20 Aralık 2010).

⁷ İran’a 2010 yılı ortasında başlatılan bankacılık alanındaki ambargo ve çarşı esnafının söz konusu bu ambargoyu İstanbul’daki Tahtakale-Kapalıçarşı üzerinden kendine has yöntemlerle nasıl deldiği ile ilgili bkz. “Çarşı ambargoya karşı”, http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/01/07/carsi_ambargoya_karsi (07 Ocak 2011).

⁸ Ali Bulaç, *Hedefteki Ülke İran (İslam, Devrim ve Cumhuriyet)*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2009, s. 126-127.

ması ve propaganda posterlerinde eşiyle el ele çekilmiş fotoğraflara yer vermesi, kadın ve genç seçmenler üzerinde olumlu izler bırakmıştır.

Entelektüel kesimin talep ve beklentileri ise yapıları gereği şüphesiz ki daha karmaşıktır. Zira İran entelektüelleri, milliyetçi, liberal, sosyalist ve muhafazakâr ideolojileri ve onların farklı fraksiyonlarını takip eden homojen olmayan bir zümreyi teşkil etmektedirler. Pehlevi dönemi modernleşme sürecinin bir ürünü olan kentli-modern orta sınıf ve onun çekirdeğini teşkil eden yeni entelektüel kesim, İran’da özellikle 1990’larla birlikte aktif-politik bir baskı grubu haline gelmiştir. Temel istek ve beklentileri salt ekonomik olmanın yanı sıra sosyo-kültürel ve ideolojik de olan ve ortaya çıkışının başından itibaren *“liberalizm, sekülerizm ve modernizm ideolojilerinin taşıyıcıları”* olma misyonunu üstlenen bu zümrenin temel talepleri *“İran’ın ulusal değerleriyle ulusal kimliğinin yeniden yapılanması, ruhanilerin siyaset alanına müdahale etmemeleri, Avrupa standartlarında bir anayasanın düzenlenmesi, geleneksel ve karizmatik devlet yapısının yerine ulusal egemenliğe dayalı modern ulusal devlet kurumlarının geliştirilmesi”* şeklinde özetlenebilir. Batının düşünsel ekollerinden etkilenmekle birlikte bazen de bu ekollerin İslam’la oluşan bileşimlerinden de yararlanan bu yeni kuşak *“dinsel kurum ve anlayıştan çok uzak bir yerde, siyasal dönüşüm, sivil toplum, demokrasi, insan hakları, barış ve katılımcılık gibi kavramlar ekseninde mücadelelerini totalitarizm ve totaliter ideolojilere karşı yürütmeye endeksli olmuşlardır.”*⁹

Bunun yanı sıra seçim yarışına giren bir diğer entelektüel kanat da, sosyal anlamda daha liberal veya sosyalist temaları öne çıkartmakla birlikte siyasal anlamda daha muhafazakâr bir tavır takınan, İslam’a karşı daha ılımlı yaklaşan ancak din adamlarının günlük hayat ve siyaset üzerindeki müdahalelerine eleştirel bakan İslami-demokrat, reformcu bir zümreyi teşkil etmektedir.

Ahmedinejad karşısındaki bu muhalefet bloğunun, 2009 seçimlerinde beklentisinin çok daha aşağısında bir oy alması, İran siyasi ve toplumsal hayatında önemli etkileri olan çarşı esnafı, köylüler ve geniş yoksul kesimlerinden destek bulamaması ile açıklanabilir. Ayrıca Musavi’nin seçim öncesi süreçte Rafsancani ile arasına mesafe koyamaması ve yine kendisinin Batı ile senkronize hareket eden çevreler ve çeşitli yasadışı sol örgütler ile bir aradaymış gibi algılanması, kararsız seçmen üzerinde negatif bir etki doğurmuştur. Tüm bunların haricinde, yürütülen ‘yeşil renk’ vurgulu kampanyanın da bir takım seçmenlerin gözünde Soros destekli ‘renkli devrimleri’ çağrıştırmış olması son derece muhtemeldir.¹⁰

Nitekim seçim şokunun atlatıldığı, tansiyonun kısmen de olsa düştüğü, sıradan insanların durumu bir şekilde içselleştirerek evlerine çekildiği sonraki günlerde, Musavi’nin önderi olduğu reform hareketinin arkasına sığınmış bu marjinal gruplar so-

⁹ Amir Ahmad Fekri, *Tarihsel Gelişim Sürecinde İran Devrimi*, İstanbul: Mızrak İletişim ve Yayıncılık, 2011, s. 207-208.

¹⁰ Bulaç, a.g.e., s. 122.

kaklarda yalnız kalmış, bu da iş başındaki hükümetin 'İran'da bir kadife devrim örgütlemek isteyen yabancı güçlerin komplosu' argümanını daha da güçlendirmiştir.

Sonuç olarak 'Yeşil Hareketi', İran'da 1979 Devrimi'nden bu yana ilk defa olarak yüz binlerce insanı sokaklara çıkartması, dolayısıyla da sistemin açmazlarını gözler önüne sermesi açısından son derece önemlidir. Ancak hareketin önderliğini 1981-1989 yılları arasında Humeyni'nin desteği ile başbakanlık yapmış Musavi'nin üstlendiği, kendisine destek veren Rafsancani ve Hatemi'nin 1979 Devrimi ve sonrasında en önemli figürleri oldukları ve yine bu süreçte Musavi'ye önemli bir desteğin başta Ayetullah Montazeri olmak üzere mevcut yönetime muhalif dini Kum şehri ulemasından geldiği göz önüne alındığında, bu hareketin rejim karşıtı değil iktidar karşıtı bir nitelik taşıdığı, İran dini-siyasi elitleri arasındaki sistem içi kavga'nın bir tezahürü olduğu açıkça söylenebilir.

II. Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Etkisi: 'Yeşil Hareketi' Özelinde Genel Bir Değerlendirme

15 yıl öncesine kadar yalnızca bir iletişim ve bilgi edinme aracı olarak kullanılan internet, sosyal ağların ortaya çıkmasıyla birlikte geleneksel işlevinin ötesinde aynı zamanda insanların birbirleriyle tanıştıkları ve mesajlaştıkları birer paylaşım işlevini de üstlenmiştir. 2004 yılında Facebook ve 2006 yılında da Twitter'ın hizmet vermeye başlaması sonrasında ise bu paylaşım daha da genişlemiş, insanların ilgi duydukları alanlarda organizasyonlar kurabilmelerinin ve ayrıca sahip oldukları inanç ve düşünceler etrafında gruplaşabilmelerinin önü açılmıştır. Örneğin siyasal örgütlenmeler, dini örgütlenmeler, sendikal örgütlenmeler, kampanya içerikli örgütlenmeler ve sivil toplum örgütlenmeleri, Facebook'ta en yaygın olarak var olan toplumsal örgütlenme biçimleridir.

Sosyal medyanın; (1) insanların organize olabilmelerini kolaylaştırması, (2) onlara dünyada olan biteni kolaylıkla takip edebilme imkanı sunması, (3) organizasyon ve iletişim maliyetlerini düşürmesi ve (4) fikirlerin hızlıca yayılmasını mümkün kılması, toplumsal hareketler üzerine yapılan araştırmalar bağlamında iki farklı görüşü ortaya çıkartmıştır. Bu noktada mevcut geleneksel görüş, sosyal medyanın çeşitli siyasi protestoları ve özellikle otoriter ülkelerdeki rejim değişikliklerini daha kolay bir biçimde organize etme ve pratiğe geçirme potansiyelini vurgularken, diğer görüş sosyal medyaya daha ihtiyatlı yaklaşmakta, onun yukarıda ifade edilen avantajlı yanlarını göz ardı etmemekle birlikte dezavantajlı yanlarını da dikkate almaktadır.

Sosyal medyanın politik katılım ve hareketlerdeki rolüne ilişkin dezavantajlı yönleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Ağ üzerinde paylaşılan gerek özel gerekse de herkese açık mesajlar mevcut hükümetin sosyal medya şirketi üzerinde baskı kurması neticesinde izlenebilir ve çok rahatlıkla istihbarat toplama aracına dönüşebilir.

2. Hükümet yalnızca internet sitesini takip etmekle yetinmeyip aynı zamanda o siteyi de kapatabilir. Söz konusu bu yasak, her ne kadar teknoloji meraklısı internet kullanıcılarının ülke dışındaki yasaklı olmayan IP adreslerine ulaşmalarına engel teşkil etmese de, bu durum sıradan internet kullanıcıları için pek de geçerli olamaz.

3. Hükümet sosyal medyayı kendi amaçları doğrultusunda kullanıp, üyeleri attığı mesajlar ile sindirebilir ya da tuzağa çekebilir.

4. Sosyal medya eylemciler arasındaki disiplini gevşetebilir, birden fazla lider yaratmak veya tam anlamıyla hazırlanmadan protesto çağrısı yapmak noktasında hareketin başarı şansını azaltabilir.

İran'daki 'Yeşil Hareketi' bu bağlamda incelendiğinde, sosyal medyanın, protestoların tüm hızıyla devam ettiği süreçte bile Batı medyasının yansıttıklarının aksine gerçekte çok da etkili olamadığı açıkça görülmüştür. 2009 yılı itibariyle üst-orta gelir grubundaki her 100 kişiden yaklaşık 35'inin internet kullanıcısı olduğu¹¹ ve ülke içerisinde toplam nüfusun yaklaşık binde yirmi yedisi oranında kayıtlı Twitter hesabının bulunduğu tahmin edilen İran'da,¹² sosyal medyayı etkisiz kılan sebeplerin başında Ahmedinejad hükümetinin sokaklarda yürüttüğü asimetrik güç kullanımının yanı sıra, hiç kuşkusuz ki internet ve diğer iletişim kanalları vasıtasıyla yürütülen caydırıcı ve önleyici kontr-faaliyetler de etkili olmuştur.

Zira bu süreçte yurt dışında yaşayan ve sosyal medyayı daha aktif kullanan bazı İranlılar Facebook profilleri ve e-posta yazışmaları üzerinden tespit edilmiş, protestoya destek vermemeleri doğrultusunda uyarılmış ve İran'da yaşayan aileleri üzerinden tehdit edilmişlerdir. Ayrıca protestoların devam ettiği esnada İstihbarat Bakanlığı tarafından cep telefonlarına gönderilen mesajlarla insanlar yasadışı eylemlerde bulunmamaları ve yabancı medya ile temasa geçmemeleri noktasında sert bir tonda ikaz edilmişlerdir. Tüm bunların haricinde, bir yıl öncesinde meclisten geçmiş olan 'Bilgisayar Suçları Yasası' apar topar yürürlüğe konulmuş,¹³ bunu da sanal suçları takip etmekle görevli üst düzey on iki kişilik bir ekibin kurulması takip etmiştir.¹⁴

Gelinen bu noktada kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse, internet ve iletişim teknolojisi İran'daki tüm bu protestolar sürecinde teknolojik kurum ve aygıtları elinde tutan otoriter rejim tarafından çok daha etkin bir biçimde kullanılmış, bu da sosyal medyayı eylemcilerin büyük çoğunluğunu sokaklara çıkartma noktasında etkisiz kılmıştır.

¹¹ http://devdata.worldbank.org/ict/irn_ict.pdf

¹² Morozov, a.g.e., s. 15.

¹³ <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN2011.pdf>, s. 190.

¹⁴ Evgeny Morozov, *The Net Delusion*, New York: Penguin Group, 2011, s. 10-11.

Sonuç Olarak

‘Yeşil Hareketi’ İran’da 1979 Devrimi’nden bu yana ilk defa olarak böylesine büyük çapta bir muhalefeti organize etmiş, dolayısıyla da İslami rejim bünyesindeki kırılğanlıkları yine ilk defa olarak böylesine açık bir biçimde gözler önüne sermiştir.

Seçim kampanyası sürecinde kullandıkları yeşil renk dolayısıyla ‘Yeşil Hareketi’ adıyla kamuoyuna mâlolan, ancak öne sürdükleri argümanlar ve dile getirdikleri talepler bağlamında homojen bir görüntü çizmeyen bu dağınık muhalefet bloğunun siyasi, ekonomik ve sınıfsal kodları, Humeyni sonrası dönemde İran siyasetinde yaşanan gelişmelerde saklıdır.

‘Yeşil Hareketi’nin toplumsal tabanı, İran’ın kentli orta-üst gelir sınıflarından, özellikle bu sınıfa mensup kadınlar ve öğrencilerden ve de ayrıca modern-muhafazakar farklı eğilimler taşıyan entelektüel kesimlerden meydana gelmiştir.

‘Yeşil Hareketi’nin önderliğini, 1981-1989 yılları arasında Humeyni’nin desteği ile başbakanlık yapmış Musavi’nin üstlendiği, kendisine destek veren Rafsancani ve Hatemi’nin 1979 Devrimi ve sonrasının en önemli figürleri oldukları ve yine bu süreçte Musavi’ye önemli bir desteğin dini Kum şehrinin muhalif din adamlarından geldiği göz önüne alındığında, bu hareketin rejim karşıtı değil iktidar karşıtı bir nitelik taşıdığı, İran dini-siyasi elitleri arasındaki sistem içi kavganın bir tezahürü olduğu açıkça söylenebilir.

Sosyal medyanın politik katılım ve hareketlerdeki rolüne ilişkin avantaj ve dezavantajları ‘Yeşil Hareketi’ bağlamında incelendiğinde, internet ve iletişim teknolojisinin, teknolojik kurum ve aygıtları elinde tutan otoriter rejim tarafından çok daha etkin bir biçimde kullanıldığı, dolayısıyla da sosyal medyayı eylemcilerin büyük çoğunluğunu sokaklara çıkartma noktasında etkisiz kıldığı son derece açıktır.

Kaynakça

- Bulaç, Ali, *Hedefteki Ülke İran (İslam, Devrim ve Cumhuriyet)*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2009.
- “Çarşı amborgoya karşı”,
http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/01/07/carsi_ambargoya_karsi (07 Ocak 2011)
- Djalili, Mohammad Reza & Thierry Kellner, *İran’ın Son İki Yüzyıllık Tarihi*, Çev: Reşat Uzmen, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2011.
- Dünya Bankası İstatistiği: http://devdata.worldbank.org/ict/irn_ict.pdf
- Fekri, Amir Ahmad, *Tarihsel Gelişim Sürecinde İran Devrimi*, İstanbul: Mızrak İletişim ve Yayıncılık, 2011.
- Freedom House: <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FOTN2011.pdf>
- Hedayet, Ali, “The Iranian Bazaar does not rebel”, <http://www.opendemocracy.net> (20 Aralık 2010).
- İran’ı Anlamak, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (BÜSAM), 2009.

Majidi, Mazda, “Iran’s Green Movement and Egypt Revolution”,
<http://www.pslweb.org/liberationnews/news/iran-green-movement-vs-egypt-revolution.html> (17 Şubat 2011).
Morozov, Evgeny, *The Net Delusion*, New York: Penguin Group, 2011.
Pleming, Sue, “U.S. State Department speaks to Twitter over Iran”,
<http://www.reuters.com/article/2009/06/16/us-iran-election-twitter-usa-idUSWBT01137420090616> (16 Haziran 2009).